

Y Gwir Anrh Vaughan Gething AS
Prif Weinidog Cymru
Llywodraeth Cymru

Jonathan Reynolds AS
Ysgrifennydd Gwladol Busnes a Masnach a
Llywydd y Bwrdd Masnach
Llywodraeth y DU

Jo Stevens AS
Ysgrifennydd Gwladol Cymru
Llywodraeth y DU

18 Gorffennaf 2024

Annwyl Vaughan, Jonathan a Jo,

Dyfodol dur Cymru

Llongyfarchiadau ichi, Jo a Jonathan, ar eich penodiadau newydd. Fel cyflwyniad bras, fi sy'n cadeirio Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig y Senedd, sef un o bwyllgorau'r Senedd sydd wedi chwarae rôl arweiniol ar yr ymateb i gyhoeddiad Tata, a dyfodol dur Cymru. Rwy'n ymwybodol y gallai gymryd peth amser i sefydlu Pwyllgorau San Steffan yn dilyn yr etholiad cyffredinol, a hyd nes y bydd hynny'n digwydd rwy'n ymwybodol mai ein Pwyllgor ni yw'r unig Bwyllgor seneddol sy'n ystyried y mater hwn.

Ers mis Medi'r llynedd, rydym wedi cynnal nifer o sesiynau tystiolaeth gyda'r chwaraewyr allweddol ar ddyfodol y diwydiant dur. Gyda Llywodraeth newydd ar waith ar lefel y DU, dyma achub ar y cyfle i

nodi safbwynt y Pwyllgor ar sail tystiolaeth ar ddyfodol dur Cymru, ac effaith cyfnod pontio arfaethedig Tata.

Mae hwn yn fater cymhleth iawn, ac rwyf wedi ceisio crynhoi llawer iawn o dystiolaeth a ddaeth i law'r Pwyllgor. O ganlyniad, mae'r llythyr hwn yn eithaf hir, felly rwyf wedi cynnwys trosolwg o'n safbwynt, a rhestr o'n hargymhellion ar y dechrau.

Trosolwg

Er bod y Pwyllgor yn cydnabod yr angen i sicrhau gwerth gorau am arian cyhoeddus, rydym o'r farn bod yn rhaid i Lywodraethau'r DU a Chymru fel ei gilydd, ystyried y mater yn fwy eang nag mewn termau ariannol yn unig. Rydym yn annog Llywodraethau'r DU a Chymru i fuddsoddi mewn ffordd sy'n cefnogi'r canlyniadau gorau, gan gynnwys ystyried yr angen cenedlaethol am ddur ac anghenion y gweithwyr, yn hytrach na chefnogi'r opsiwn rhataf.

Mae'r Pwyllgor yn parhau i gefnogi cadw Ffwrnais Chwyth 4. Teimlwn fod y ffwrnais chwyth yn dod â gwerth i Gymru a'r DU fel ased sofran, a'r swyddi o ansawdd da y mae'n eu darparu.

Rhaid inni ddod o hyd i ateb hirdymor sy'n gweithio i bawb. Nid yw'n hir ers i waith dur Port Talbot wynebu sefyllfa debyg o ran dyfodol ansicr, ac nid yw'n deg ar y gweithwyr na'u cymunedau i brofi'r pryder a ddaw yn sgil yr ansicrwydd hwn, am y trydydd tro.

Rydym o'r farn fod gan safle Port Talbot y potensial i chwarae rhan bwysig wrth gefnogi'r DU i gynnal y gallu i gynhyrchu dur sylfaenol, i greu cynnyrch y gellir ei ddefnyddio i gefnogi ymdrechion i ddatgarboneiddio, ac i barhau i ddarparu swyddi cynhyrchiol o ansawdd da. Mae'n hanfodol bod Llywodraethau'r DU a Chymru, fel ei gilydd, yn gweithio gyda phartneriaid gan gynnwys Tata a'r undebau llafur i wireddu'r potensial hwn, ac i gefnogi'r gweithwyr dur, eu teuluoedd a'u cymuned.

Mae ein hargymhellion i gefnogi'r nodau hyn fel a ganlyn:

Argymhelliad 1: Dylai Llywodraeth y DU roi blaenoriaeth i sicrhau bod ffwrnais chwyth 4 yn parhau i weithredu drwy gydol y cyfnod pontio yn ei thrafodaethau â Tata.

Argymhelliad 2: Dylai Llywodraeth Cymru ddatblygu cynigion ar fyrder mewn meysydd datganoledig megis sgiliau a chaffael, sy'n ategu buddsoddiad Llywodraeth y DU yn Tata.

Argymhelliad 3: Unwaith y bydd cytundeb wedi'i gwblhau gyda Tata, dylai Llywodraeth y DU gynnal proses gadarn o ystyried y gwersi a ddysgwyd mewn perthynas â'i buddsoddiad ym Mhort Talbot. Dylai gyhoeddi casgliadau'r adolygiad hwn.

Argymhelliad 4: Dylai Llywodraeth y DU roi blaenoriaeth i sicrhau buddsoddiad ehangach yn safleoedd Tata fel rhan o'i thrafodaethau. Mewn achos lle y byddai'n darparu ateb gwell, dylai hyn gynnwys ystyried a ddylid cyd-fuddsoddi â chynhyrchwyr dur i ddatblygu'r buddsoddiadau hyn fel

adnodd a rennir ledled y DU, gan flaenoriaethu lleoli'r rhain yn y cymunedau hynny sy'n cynhyrchu dur yng Nghymru.

Argymhelliad 5: Dylai Llywodraeth y DU sicrhau bod undebau llafur yn chwarae rhan yng ngweddill ei thrafodaethau â Tata fel bod cyflogwyr ac undebau'n ymwybodol o'i disgwyliadau. Dylai Llywodraeth y DU, hefyd, weithio gyda phartneriaid cymdeithasol i ddatblygu a chyhoeddi egwyddorion ar gyfer trafodaethau tebyg yn y dyfodol.

Argymhelliad 6: Dylai Llywodraeth y DU roi blaenoriaeth i ddatblygu cynlluniau i ostwng prisiau trydan ar gyfer y sector dur a diwydiannau ynni-ddwys eraill.

Argymhelliad 7: Dylai Llywodraeth y DU gyflwyno mesurau i gyfyngu ar allforion sgrap i wledydd sydd â safonau amgylcheddol is, a sicrhau bod cynhyrchwyr domestig yn defnyddio dur sgrap o ansawdd uchel yn y DU.

Argymhelliad 8: Dylai Llywodraethau Cymru a'r DU ill dau ystyried gosod targedau caffael ar gyfer defnyddio dur a gynhyrchir yn ddomestig mewn contractau seilwaith sector cyhoeddus. At hynny, dylent archwilio sut mae gwledydd eraill yn Ewrop wedi defnyddio cymalau caffael cymdeithasol ac amgylcheddol i gefnogi eu diwydiannau dur domestig, gan gyflwyno'r rhain lle y bo'n briodol.

Argymhelliad 9: Dylai Llywodraeth y DU fynd i'r afael â phryderon y diwydiant dur ynghylch Mecanwaith Addasu Ffin Carbon (neu CBAM) yr UE a chyflwyno'r broses o gyflwyno CBAM y DU i 2026, gan sicrhau ei fod wedi'i gynllunio'n ofalus i ddiwallu anghenion y diwydiant.

Argymhelliad 10: Dylai Llywodraethau'r DU a Chymru, fel ei gilydd, weithio ar gyflymder gyda'r Bwrdd Pontio i ddatblygu cynigion i gefnogi gweithwyr sydd wedi'u diswyddo, a'r gymuned leol, er mwyn sicrhau adferiad yn dilyn colli unrhyw swyddi. Dylai'r rhain ddysgu o arfer da yn y DU a thu hwnt, a dylent gynnwys ffocws ar bontio'r bwlch rhwng unrhyw golledion swyddi a'r posibiliadau tymor hwy a gyflwynir gan ddatgarboneiddio, ac ynni gwynt ar y môr, fel y bo'r angen.

Cadw Ffwrnais Chwyth 4, a sicrhau'r fargen orau gyda Tata

Mae'r Pwyllgor yn croesawu ffocws cynnar Llywodraeth newydd y DU ar y mater hwn, ac yn dymuno pob llwyddiant ichi yn eich ymdrechion i sicrhau bargaen sy'n gweithio i Tata, y gweithlu, a'n cymunedau sy'n cynhyrchu dur. Mae'n gwbl hanfodol i'r gweithwyr, y contractwyr, eu teuluoedd a'r gymuned ein bod yn dod o hyd i ateb sy'n gweithio yn awr, ac yn y tymor hir.

Mae'r Pwyllgor wedi galw'n gyson am gadw Ffwrnais Chwyth 4 drwy'r cyfnod pontio ym Mhort Talbot, ac rydym yn parhau i fod yn argyhoeddedig mai dyma'r llwybr gorau tuag at gyfnod o bontio sy'n gweithio i bawb. Fel y gwyddoch, ar 6 Chwefror pasiodd y Senedd benderfyniad unfrydol bod dyfodol hyfyw i wneud dur mewn ffwrnais chwyth fel rhan o drawsnewid cyfiawn i gefnogi economi Cymru, ac er mwyn amddiffyn un o asedau sofran y DU. At hynny, fe y gwyddoch, ar 4 Mehefin, pasiodd y Senedd – yn unfrydol – benderfyniad a oedd yn tynnu sylw at y ffaith bod cadw'r gallu i

gynhyrchu dur sylfaenol yn ganolog i fuddiannau economaidd Cymru, a'n proses o drawsnewid i sero net.

Mae'r Pwyllgor yn cydnabod y sefyllfa ariannol heriol y mae Tata ynddi, ac yn derbyn nad yw colli £1 miliwn y dydd yn gynaliadwy i unrhyw fusnes. Rydym, hefyd, yn deall y pryderon a fynegwyd gan Tata mewn tystiolaeth ynghylch adeiladu ffwrnais arc trydan newydd, tra'n parhau i weithredu ffwrnais chwyth, ei bod am wneud y gorau o'r safle, a'r costau ychwanegol a fyddai'n deillio o'r dull a nodir yn y cynllun aml-undeb.

Roedd y dystiolaeth a glywsom gan yr undebau dur yn cydnabod y pryderon hynny, ac yn mynd i'r afael â hwy. Fe wnaeth Alisdair McDiarmid o undeb Community ddweud wrthym y byddai angen buddsoddiad pellach o £500 miliwn gan Lywodraeth y DU i gyflawni'r cynllun aml-undeb. Mae arbenigwyr yr undebau, Syndex, yn dod i'r casgliad y byddai'r cynllun aml-undeb yn sicrhau enillion cadarnhaol cyn llog, trethi, dibrisiant ac amorteiddiad dros y cyfnod pontio, y mae rheolwyr Tata yn cytuno â hynny, er y byddai'r cynllun aml-undeb yn sicrhau elw ariannol llai cadarnhaol na chynigion Tata. At hynny, canfu Syndex fod adeiladu ffwrnais arc trydan newydd, tra'n cynnal a chadw Ffwrnais Chwyth 4, yn gymhleth ond yn bosibl, ac, er bod yn rhaid cymryd pryderon diogelwch o ddifrif o safbwynt peiranyddol, mae yna ateb i'w gael o ran adeiladu'r ffwrnais arc, tra bod y BOS ar waith.

Yn amlwg, nid ydym yn arbenigwyr mewn cynhyrchu dur ac felly ni allwn ddod i unrhyw gasgliadau ar faterion technegol, ond rydym wedi ceisio gwrandao ar yr holl ddadleuon a wnaed ar ddichonoldeb y cynigion a gyflwynwyd gan Tata a'r undebau i lywio ein barn. Fodd bynnag, rydym mewn sefyllfa lawer gwell i roi sylwadau ar gostau dynol a strategol y cyfnod pontio, yn enwedig o ystyried profiad Cymru o golli swyddi ar raddfa fawr yn y sectorau glo a dur.

Rydym o'r farn y dylai'r Llywodraeth gymryd golwg ehangach nag edrych ar y llinell waelod yn unig, ac y dylai buddsoddiad y Llywodraeth gefnogi'r canlyniad gorau yn hytrach na'r rhataf. Rydym yn rhannu barn Community y bydd costau strategol dynol a hirdymor cyffredinol bwrw ymlaen â chynigion Tata yn llawer uwch na'r rheini sy'n deillio o'r cynllun aml-undeb. Fe wnaeth Dr Dean Stroud o Brifysgol Caerdydd dynnu sylw at effeithiau diswyddiadau ar raddfa fawr, gan ddweud eu bod yn cynnwys diweithdra i genhedlaeth ar raddfa eang, diffyg gwaith, lefelau uchel o anweithgarwch economaidd, mwy o afiechyd, lefelau uchel o amddifadedd, a hefyd colli sgiliau o'r rhanbarth, sydd i gyd yn dod ar gost sylweddol i'r pwrs cyhoeddus.

Rhaid ystyried effeithiau ehangach y cynigion ar gymunedau sy'n cynhyrchu dur. Fe wnaeth yr Athro Dave Worsley o Brifysgol Abertawe ddweud wrthym bod o leiaf tair swydd ychwanegol yn y gadwyn gyflenwi yn dibynnu ar bob swydd uniongyrchol ar safle Tata ym Mhort Talbot, a phan gaiff y gymuned ehangach ei dwyn i ystyriaeth, bod pum swydd yn dibynnu ar bob swydd uniongyrchol. Mae dadansoddiad yr Athro Calvin Jones o Brifysgol Caerdydd yn awgrymu y gallem weld colledion cyflog blynyddol o £200 miliwn ym Mhort Talbot o ganlyniad i gynlluniau Tata.

Ar sail yr holl dystiolaeth yr ydym wedi'i chlywed, dyma alw ar Lywodraeth y DU i roi blaenoriaeth i sicrhau bod Ffwrnais Chwyth 4 yn parhau i weithredu drwy'r cyfnod pontio yn ei thrafodaethau â Tata.

Mae gan Lywodraeth Cymru ran i'w chwarae hefyd i sicrhau borgen well. Mae'n rhaid iddi weithio ar frys, er mwyn deall sut y gall hi ategu'r hyn y gall Llywodraeth y DU ei gynnig i Tata mewn meysydd datganoledig, megis sgiliau a chaffael. Yna dylid cynnwys yr hyn y gall Llywodraeth Cymru ei gynnig fel rhan o becyn cyffredinol o fuddsoddiad cyfunol gan y naill Lywodraeth a'r llall.

Argymhelliad 1: Dylai Llywodraeth y DU roi blaenoriaeth i sicrhau bod ffwrnais chwyth 4 yn parhau i weithredu drwy gydol y cyfnod pontio yn ei thrafodaethau â Tata.

Argymhelliad 2: Dylai Llywodraeth Cymru ddatblygu cynigion ar fyrder mewn meysydd datganoledig megis sgiliau a chaffael, sy'n ategu buddsoddiad Llywodraeth y DU yn Tata.

Penderfyniad tymor hir

Rhaid i unrhyw benderfyniad fod ar gyfer yn awr, ac ar gyfer y tymor hir. Mae'r Pwyllgor yn croesawu ymrwymiad Llywodraeth y DU y bydd gwarantau swyddi yn rhan o'i drafodaethau gyda Tata. Fel y cawsom wybod gan Unite, mae'n bwysig bod telerau ac amodau cryf yn cyd-fynd ag unrhyw gyllid a fydd yn arwain at gadw swyddi o ansawdd da, a chyfnod teg o bontio ar gyfer y gweithwyr.

Mae'r Pwyllgor yn cydnabod bod Tata eisoes wedi cael cefnogaeth llywodraethol sylweddol. Mae'r sefyllfa bresennol, a'r argyfwng yn 2016, wedi gosod straen sylweddol ar weithwyr, eu teuluoedd a chymunedau sy'n cynhyrchu dur. Mae'n bwysig, yn dilyn y cymorth sylweddol sydd wedi'i gynnig, bod Tata mewn sefyllfa i barhau i weithredu'r gwaith yn gynaliadwy, heb chwistrelliad sylweddol arall o arian cyhoeddus yn y dyfodol. At hynny, mae'n bwysig bod y fargen a wnaed rhwng Llywodraeth y DU a Tata yn sicrhau bod y dur a ddefnyddir mewn tyrbinau gwynt fydd yn arnofio yn y Môr Celtaidd yn cael ei wneud yng Nghymru. Rydym am weld cytundeb a fydd yn caniatáu i'w gweithwyr barhau i gefnogi economi Cymru yn gynhyrchiol, heb ofni colli eu swyddi.

O ystyried maint buddsoddiad Llywodraeth y DU, a'r dadlau sy'n gysylltiedig â chynlluniau Llywodraeth flaenorol y DU, mae'r Pwyllgor yn gryf o'r farn bod yn rhaid cynnal adolygiad cadarn o'r gwersi a ddysgwyd unwaith y bydd dyfodol y gwaith wedi'i sicrhau. Mae'n debygol y gwelwn drawsnewidiadau tebyg ar draws y DU, ac mae'n hanfodol bod y cymunedau hynny'n cael eu trin yn deg, ac yn cael eu cefnogi'n dda yn ystod y cyfnod pontio gan eu cyflogwyr a chyrrff cyhoeddus perthnasol. Dylid cyhoeddi casgliadau'r adolygiad hwn mewn ffordd sy'n caniatáu i gymunedau a sectorau y mae eu trawsnewidiadau eu hunain yn effeithio arnynt ddysgu o'r hyn a weithiodd, a'r hyn na weithiodd.

Argymhelliad 3: Unwaith y bydd cytundeb wedi'i gwblhau gyda Tata, dylai Llywodraeth y DU gynnal proses gadarn o ystyried y gwersi a ddysgwyd mewn perthynas â'i buddsoddiad ym Mhort Talbot. Dylai gyhoeddi casgliadau'r adolygiad hwn.

Buddsoddiad ehangach yn safleoedd Tata

Mae'r Pwyllgor wedi cael ei galonogi gan adroddiadau bod trafodaethau wedi cynnwys ffocws ar fuddsoddiad ehangach yn y dyfodol, a byddai'n annog pob parti i fwrw ymlaen â hyn lle gellir gwneud achos da.

Mae Tata yn agored i fuddsoddiad pellach, ac wedi dweud y bydd yn ystyried yr achos dros waith Rhydwytho Haearn Uniongyrchol (neu DRI) os yw amodau busnes a buddsoddiad y Llywodraeth yn iawn. Fe wnaeth Ben Burggraaf o Ddiwydiant Sero Net Cymru ddweud wrthym y dylai gorsaf bŵer Bae Baglan, sydd wedi'i datgomisiynu ac sydd â chysylltiad uniongyrchol â'r rhwydwaith trawsyrru nwy naturiol, fod yn ddigon mawr i gynnal safle gwaith DRI sy'n cynhyrchu 3 miliwn tonnell y flwyddyn. Rydym yn ymwybodol o bryderon, yn enwedig gan undeb Community a Syndex, ynghylch a oes achos busnes i Tata fuddsoddi mewn ffatri DRI. Fodd bynnag, dywedodd Community a'r Athro Dave Worsley wrthym fod gwell achos gwell dros gyfleuster DRI a rennir, y gellir ei ddefnyddio gan holl gynhyrchwyr dur y DU. O ystyried y seilwaith sydd ar gael yn ardal Port Talbot, credwn fod hyn yn ei gwneud yn ddewis da ar gyfer lleoliad cyfleuster DRI a rennir, os mai dyma'r opsiwn a ffefrir.

Clywsom hefyd gan Unite a Community am y potensial ar gyfer adeiladu melin blatiau ym Mhort Talbot sydd, yn ôl yr hyn a deallwn, yn rhan o'r trafodaethau parhaus. Fe wnaeth Alisdair McDiarmid amlygu'r angen am felin blatiau yn y DU. Tynnodd Peter Hughes o Unite sylw at bwysigrwydd melin blatiau ar gyfer gwneud tyrbinau gwynt alltraeth sy'n arnofio, gan ddweud y gellir, mewn gwirionedd, wneud popeth sy'n mynd allan i Fôr Iwerddon ym Mhort Talbot, ei adeiladu ym Mhort Talbot, ei gynhyrchu ym Mhort Talbot, a safleoedd gweithgynhyrchu.

Argymhelliad 4: Dylai Llywodraeth y DU roi blaenoriaeth i sicrhau buddsoddiad ehangach yn safleoedd Tata fel rhan o'i thrafodaethau. Mewn achos lle y byddai'n darparu ateb gwell, dylai hyn gynnwys ystyried a ddylid cyd-fuddsoddi â chynhyrchwyr dur i ddatblygu'r buddsoddiadau hyn fel adnodd a rennir ledled y DU, gan flaenoriaethu lleoli'r rhain yn y cymunedau hynny sy'n cynhyrchu dur yng Nghymru.

Cysylltiadau diwydiannol

Drwy gydol ein gwaith, rydym wedi clywed pryderon sylweddol gan yr undebau ynghylch lefel eu cyfranogiad yn y broses o wneud penderfyniadau. Mae hyn wedi'i grynhoi gan Alisdair McDiarmid wnaeth ddweud wrthym y bu'r ffordd y cynhaliwyd y trafodaethau rhwng Tata a'r Llywodraeth yn annerbyniol, heb unrhyw gysylltiad ag undebau llafur o gwbl. Fe wnaeth Charlotte Brumpton-Childs o'r GMB dynnu sylw at y ffaith, tra bod manylion y fargen wedi'u bwydo drwy'r cyfryngau, eu bod wedi gorfod rhoi'r darnau at ei gilydd cyn cael cyfarfod iawn gyda'r busnes. Rydym yn disgwyl gweld

mwy o gyfranogiad undebau mewn trafodaethau tebyg yn y dyfodol, ac wedi cael ein calonogi o glywed bod yr Ysgrifennydd Gwladol newydd dros Fusnes a Masnach wedi cyfarfod â gweithwyr ac undebau yn ei wythnos gyntaf yn y rôl.

Dros y misoedd diwethaf, mae'r Pwyllgor wedi bod yn siomedig o glywed bod Tata wedi ceisio tansilio hawliau gweithwyr, drwy fygwth lleihau haelioni taliadau dileu swyddi gwirfoddol pe bai camau diwydiannol yn cael eu cymryd, er ein bod yn falch o glywed bod Tata bellach wedi ailgadarnhau ei ymrwymiad i gynnig pecyn dileu swydd uwch yn ystod y cylch presennol o ddileu swyddi gwirfoddol. Cawsom sioc, hefyd, gan y tactegau a ddefnyddiwyd gan Tata mewn perthynas â'r gweithredu diwydiannol arfaethedig gan aelodau Unite, a oedd, yn ein barn ni, yn rhoi pwysau annerbyniol ar weithwyr. Fodd bynnag, rydym yn falch o glywed bod Tata a'r undebau bellach yn eu holau'n trafod gyda Llywodraeth y DU ar fargen well, ac ar Femorandwm Cyd-ddealltwriaeth rhwng y cwmni a'i weithlu.

Argymhelliad 5: Dylai Llywodraeth y DU sicrhau bod undebau llafur yn chwarae rhan yng ngweddill ei thrafodaethau â Tata fel bod cyflogwyr ac undebau'n ymwybodol o'i disgwyliadau. Dylai Llywodraeth y DU, hefyd, weithio gyda phartneriaid cymdeithasol i ddatblygu a chyhoeddi egwyddorion ar gyfer trafodaethau tebyg yn y dyfodol.

Strategaeth ddiwydiannol

Sylwn fod Llywodraeth newydd y DU wedi ymrwymo i ddatblygu strategaeth ddiwydiannol, a sefydlu Cyngor Strategaeth Ddiwydiannol gyda chynrychiolaeth o wledydd a rhanbarthau'r DU.

Roedd yr undebau o'r farn bod absenoldeb strategaeth ddiwydiannol wedi cyfrannu at yr heriau y mae'r diwydiant dur yn eu hwynebu, gydag Alisdair McDiarmid yn dweud bod diffyg ymagwedd hirdymor wedi arwain at ychydig o gynnydd wrth fynd i'r afael â gofynion allweddol y diwydiant. Fe wnaeth yr Athro Vera Trappmann o Brifysgol Leeds ddweud wrthym y byddai gweithredu'n gynharach a chael strategaeth ddiwydiannol sy'n edrych ar ddatgarboneiddio wedi bod yn ddull gwell o ymdrin â'r heriau ym Mhort Talbot. Mae hyn yn cyd-daro â'r dystiolaeth a glywsom gan Tata, a ddywedodd wrthym, er mwyn i'r diwydiant dur wneud cynnydd, fod angen i'r DU gynyddu cyfraniad gweithgynhyrchu i'r economi ac, yn eu tyb hwy, fod angen strategaeth ddiwydiannol newydd.

Mae'r Pwyllgor o'r farn y dylai dur Cymru fod wrth wraidd unrhyw strategaeth ddiwydiannol newydd. Rhaid i Lywodraethau Cymru a'r DU gydweithio i gyflawni hyn, a helpu i gefnogi dyfodol cynhyrchu dur Cymru a'r swyddi cysylltiedig o ansawdd da.

Cefnogi diwydiant dur Cymru wrth symud ymlaen

Bydd cynhyrchu dur ffwrnais arc trydan yn chwarae rhan fawr wrth ddatgarboneiddio'r diwydiant dur, nid yn unig yn y DU, ond ledled Ewrop. Cododd arbenigwyr nifer o faterion allweddol gyda ni sy'n hollbwysig i gefnogi'r diwydiant dur drwy gydol ei gyfnod o drawsnewid i gynhyrchu dur gan ddefnyddio ffwrnais arc trydan, gyda chonsensws eang rhwng cynhyrchwyr dur, undebau ac

arbenigwyr annibynnol. Dyma annog Llywodraethau'r DU a Chymru i flaenoriaethu'r materion hyn fel rhan o'u gwaith i osod dur wrth galon strategaeth ddiwydiannol.

Prisiau ynni

Mae dadansoddiad gan UK Steel yn amlygu bod cynhyrchwyr dur Prydain yn talu mwy na dwywaith cymaint am eu trydan na chystadleuwyr yn Ffrainc a Sbaen. Mae UK Steel wedi dweud, er bod y cymorth a ddarperir gan Uwchdaniwr Diwydiant Prydain i'w groesawu, mae penderfyniadau eraill a wnaed gan Lywodraeth flaenorol y DU ar ddiwygiadau i'r farchnad drydan yn golygu bod y polisi presennol ar brisiau trydan fel rhoi ag un llaw, tra'n cymryd gyda'r llaw arall.

Fe wnaeth Celsea Steel ddweud wrthym y dylai Llywodraeth y DU weithio tuag at sicrhau cydraddoldeb â chenhedloedd Ewropeaidd eraill drwy leihau taliadau rhwydwaith a diwygio'r farchnad drydan gyfanwerthol. Maen nhw'n dweud y byddai hyn yn golygu datgysylltu prisiau trydan o nwy, a gwneud y mwyaf o ffynonellau ynni adnewyddadwy i leihau costau ar gyfer diwydiannau ynni-ddwys fel dur. Fe wnaeth Ben Burggraaf ddweud wrthym bod cystadleuwyr fel Ffrainc a'r Almaen yn cytuno ar gytundebau prynu pŵer tymor hwy gyda busnesau ynni-ddwys fel gwneuthurwyr dur, sy'n cael gwared ar anweddolrwydd prisiau. Dywedodd, wrth i'r defnydd o ynni adnewyddadwy gynyddu yng Nghymru, y gallai hyn fod yn ffordd ymarferol o ostwng prisiau.

Gyda'r symudiad tuag at gynhyrchu dur gan ddefnyddio ffwrnais arc trydan, bydd gweithredu prydlon i ostwng y prisiau trydan a delir gan y sector dur yn dod yn bwysicach fyth. Mae'r Pwyllgor yn galw ar Lywodraeth y DU i weithio gyda'r sector i roi blaenoriaeth i fynd i'r afael â'r mater hwn.

Argymhelliad 6: Dylai Llywodraeth y DU roi blaenoriaeth i ddatblygu cynlluniau i ostwng prisiau trydan ar gyfer y sector dur a diwydiannau ynni-ddwys eraill.

Rheolaethau dur sgrap

Fe wnaeth Tata ddweud wrthym, o'r dros 10 miliwn tonnell o ddur sgrap a gynhyrchir yn y DU bob blwyddyn, bod 8 miliwn tonnell yn cael ei allforio. Maen nhw wedi dweud bod y cyflenwad helaeth o ddur sgrap yn un rheswm iddyn nhw ddewis symud i gynhyrchu dur gan ddefnyddio ffwrnais arc trydan, ond maen nhw'n disgwyl y bydd llawer o waith i'w wneud i ddatblygu cadwyn gyflenwi ddomestig.

Clywsom fod angen i Lywodraeth y DU gymryd camau i sicrhau bod gan Tata a chynhyrchwyr domestig eraill fynediad at gyflenwad digonol o ddur sgrap a ddaw o'r DU, yn enwedig y sgrap o ansawdd uchel sydd ei angen i wneud cynhyrchion sy'n ychwanegu'r gwerth mwyaf. Fe wnaeth Celsea ddweud wrthym y gallai cyfyngu ar allforio dur sgrap i wledydd â safonau amgylcheddol is helpu i gadw sgrap o ansawdd uchel o fewn y DU, a bod mesurau tebyg yn cael eu rhoi ar waith yn yr UE. Fe wnaeth Alisdair McDiarmid a'r Athro Dave Worsley alw am fesurau i ddiogelu sgrap y gellir ei

ddefnyddio i wneud y duroedd o ansawdd uchel a ddefnyddir ym Mhort Talbot, y mae'n debygol y bydd angen iddynt gynnwys deddfwriaeth a rheolaethau allforio.

Mae symud tuag at fwy o ddefnydd o ddur sgrap y DU gan gynhyrchwyr domestig yn cyflwyno cyfleoedd economaidd ac amgylcheddol. I wneud y gorau o'r rhain, rydym o'r farn bod angen gweithredu i gyfyngu ar allforion i wledydd sydd â safonau amgylcheddol is, ac i sicrhau bod sgrap o ansawdd uchel yn cael ei ddefnyddio gan gynhyrchwyr y DU.

Argymhelliad 7: Dylai Llywodraeth y DU gyflwyno mesurau i gyfyngu ar allforion sgrap i wledydd sydd â safonau amgylcheddol is, a sicrhau bod cynhyrchwyr domestig yn defnyddio dur sgrap o ansawdd uchel yn y DU.

Caffael cyhoeddus

Fe wnaethom glywed gan yr undebau bod tua 40 y cant o'r dur a ddefnyddir mewn prosiectau seilwaith yn y DU yn dod o'r tu allan i'r DU. Fe ddywedodd Alisdair McDiarmid wrthym y gellid gwneud hanner hynny yn y DU, a galwodd am gyflwyno targedau caffael a chymalau cymdeithasol ac amgylcheddol, fel sy'n wir yn Ffrainc a'r Almaen.

Mae cynhyrchwyr dur ac undebau wedi galw am gamau gan y Llywodraeth mewn perthynas â chaffael. Fe wnaeth Celsa ddweud wrthym bod angen i Lywodraeth Cymru drosoli caffael cyhoeddus i ffafrio dur a gynhyrchir yn ddomestig. Dywed mai un ffordd y gellid cyflawni hyn yw gosod targedau cynnwys lleol ar gyfer prosiectau sector cyhoeddus, yn enwedig y rheini sy'n ymwneud â seilwaith gwyrdd fel tyrbinau gwynt a chyfleusterau hydrogen. Mae Tata wedi galw ar Lywodraeth y DU i osod targedau ar gyfer dur a wneir yn ddomestig mewn prosiectau cyhoeddus, ac i gymell y sector preifat i gyrchu dur o gadwyni cyflenwi gweithgynhyrchu domestig.

Gall caffael fod yn ysgogiad pwerus ar gyfer cefnogi economïau lleol, ac nid yw caffael dur yn eithriad. Fodd bynnag, yn hanner yr achosion lle mae prosiectau seilwaith cyhoeddus yn defnyddio dur o'r tu allan i'r DU, rydym yn pryderu y gallai cynhyrchion a wnaed yn y DU fod wedi cael eu defnyddio. Dyma alw ar Lywodraethau Cymru a'r DU i gymryd camau i fynd i'r afael â hyn, a'i achosion posibl.

Argymhelliad 8: Dylai Llywodraethau Cymru a'r DU ill dau ystyried gosod targedau caffael ar gyfer defnyddio dur a gynhyrchir yn ddomestig mewn contractau seilwaith sector cyhoeddus. At hynny, dylent archwilio sut mae gwledydd eraill yn Ewrop wedi defnyddio cymalau caffael cymdeithasol ac amgylcheddol i gefnogi eu diwydiannau dur domestig, gan gyflwyno'r rhain lle y bo'n briodol.

Mecanwaith Addasu Ffin Carbon

Fe wnaeth Llywodraeth flaenorol y DU amlinellu cynlluniau i gyflwyno Mecanwaith Addasu Ffin Carbon (neu CBAM) ar gyfer sectorau o'r economi sy'n defnyddio llawer o allyriadau, o 2027 ymlaen. Fodd bynnag, mae cynhyrchwyr dur wedi galw am gyflwyno hyn i ddiogelu'r DU rhag mewnforyn

dur carbon-ddwys, gan y bydd CBAM yr UE yn ei gwneud yn ofynnol i fewnforwyr yr UE wneud taliadau yn seiliedig ar lefelau allyriadau cynhyrchion sy'n defnyddio llawer o allyriadau, o 2026 ymlaen.

Fe wnaeth Celsa ddweud wrthym y gall gwneud hyn o flaen amserlen yr UE ddiogelu marchnad ddur y DU, ac y bydd cydnabyddiaeth ar y cyd â CBAM yr UE yn atal dargyfeirio masnach ac yn sicrhau chwarae teg i gynhyrchwyr y DU. Mae Tata wedi galw am ddwyn CBAM y DU yn ei flaen i 2026, ac yn dweud y bydd angen iddo gael ei gynllunio'n ofalus i osgoi canlyniadau annymunol. Maen nhw'n dweud – o dan gynigion presennol, nad ydyn nhw'n mynd i'r afael â mewnfario nwyddau sy'n cynnwys dur a deunyddiau cystadleuol – bod yna risg uchel y bydd gweithgynhyrchwyr yn symud eu gweithrediadau y tu allan i'r DU a'r UE, ac yn mewnfario nwyddau gorffenedig carbon-ddwys i'r naill farchnad a'r llall.

Rydym yn cefnogi cynhyrchwyr dur Cymru i alw am ddwyn y broses o gyflwyno CBAM y DU ymlaen, i gyd-fynd â chyflwyno newidiadau i'r UE, er mwyn mynd i'r afael â'r risg y gallai mewnfario carbon-ddwys posibl effeithio arnynt.

Argymhelliad 9: Dylai Llywodraeth y DU fynd i'r afael â phryderon y diwydiant dur ynghylch Mekanwaith Addasu Ffin Carbon (neu CBAM) yr UE a chyflwyno'r broses o gyflwyno CBAM y DU i 2026, gan sicrhau ei fod wedi'i gynllunio'n ofalus i ddiwallu anghenion y diwydiant.

Gwaith y Bwrdd Pontio yn y dyfodol

Mae sicrhau trosglwyddiad cyfiawn ar gyfer y gweithlu yn hollbwysig. Dyma groesawu ailsefydlu'r Bwrdd Pontio yn brydlon gan Ysgrifennydd Gwladol newydd Cymru, a'r ffaith ei bod wedi comisiynu asesiad cyflym o ba gymorth y gellir ei gynnig ar unwaith i weithwyr a chymunedau.

Ochr yn ochr â'r cyllid a ddyrannwyd i'r Bwrdd Pontio, dull gweithredu Llywodraeth flaenorol y DU oedd edrych ar fuddsoddiadau hirdymor megis tyrbinau gwynt sy'n arnofio yn y môr, a'r porthladd rhydd. Er ein bod yn cydnabod manteision y buddsoddiadau hyn, rydym, hefyd, yn hynod ymwybodol o'r angen i bontio'r bwlch rhwng unrhyw golledion swyddi a'r buddsoddiadau hirdymor hynny sy'n dwyn ffrwyth.

Cawsom wybod gan Dr Dean Stroud am yr angen i ddysgu gwersi yn sgil cau gwaith tunplat Glynebwy, a'r angen i ganolbwyntio ar greu swyddi sy'n diwallu anghenion y gweithlu, a chyfleoedd ailhyfforddi sy'n adlewyrchu realiti'r farchnad lafur leol.

Clywsom, hefyd, fod Dyffryn y Ruhr yn yr Almaen yn enghraifft o drawsnewid diwydiannol cymharol lwyddiannus, gyda Dr Stroud yn dweud wrthym bod uwchsgilio gweithwyr cyn cau'r meysydd glo wedi arwain at allu gwneud gwaith medrus, gyda gwerth ychwanegol a chyflogau uchel. At hynny, tynnodd Dr Stroud sylw at y rôl a chwaraeir gan bartneriaeth gymdeithasol wrth sicrhau'r canlyniadau hyn.

Clywsom gan yr Athro Vera Trappmann fod lwfansau gwaith tymor byr ac asiantaethau trosglwyddo wedi bod yn arbennig o lwyddiannus wrth eu defnyddio yn yr Almaen. Tra bod y Llywodraeth yn mynd i gostau wrth dalu cyflogau gweithwyr, fe ddywedodd hi wrthom fod y buddion yn enfawr, gan fod llawer o effeithiau diswyddo yn cael eu hatal.

Argymhelliad 10: Dylai Llywodraethau'r DU a Chymru, fel ei gilydd, weithio ar gyflymder gyda'r Bwrdd Pontio i ddatblygu cynigion i gefnogi gweithwyr sydd wedi'u diswyddo, a'r gymuned leol, er mwyn sicrhau adferiad yn dilyn colli unrhyw swyddi. Dylai'r rhain ddysgu o arfer da yn y DU a thu hwnt, a dylent gynnwys ffocws ar bontio'r bwlch rhwng unrhyw golledion swyddi a'r posibiliadau tymor hwy a gyflwynir gan ddatgarboneiddio, ac ynni gwynt ar y môr, fel y bo'r angen.

Ar ran y Pwyllgor, dyma ddymuno bob llwyddiant ichi wrth sicrhau'r fargen orau bosibl sy'n gweithio i'r cwmni, ei weithlu, a chymunedau sy'n cynhyrchu dur. Edrychaf ymlaen at gael eich ymateb.

Yn gywir,

Paul Davies AS

Cadeirydd: Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu Saesneg